

ارزیابی خشکسالی و اثرات اقتصادی آن در سکونتگاه های روستایی (مطالعه موردی: دهستان اسفندار - شهرستان ابرکوه)

علیرضا دهقانپور^۱، فریبا عزیزی^۲، حجت رضایی^۳

^۱عضو هیات علمی دانشگاه پیام نور، یزد، ایران

^۲دانشجوی کارشناسی ارشد آب و هواشناسی کاربردی دانشگاه پیام نور، ابرکوه، ایران

^۳دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه ریزی روستایی دانشگاه تهران، تهران، ایران

Email: h.rezaie1367@gmail.com

چکیده

بدون تردید، نخستین گام به منظور مقابله با خشکسالی و پیامدهای آن، شناخت و درک دقیق این پدیده و تأثیرات ناشی از آن در ابعاد مختلف است، تا بتوان بر اساس آن، راهبردها و راه کارهای اثربخشی را در این زمینه تدوین کرد و به کار گرفت. پژوهش حاضر از نظر روش تحقیق، توصیفی- تحلیلی از نظر ماهیت، از نوع پژوهش های کاربردی و از نظر نحوه گردآوری داده ها، از نوع تحقیقات کتابخانه ای و میدانی قلمداد می شود. جامعه آماری تحقیق را روستاهای دهستان اسفندار از توابع شهرستان ابرکوه تشکیل می دهند. برای تجزیه و تحلیل داده ها از آمار توصیفی (شامل فراوانی، انحراف معیار و میانگین) و آمار استنباطی (شامل آزمون T تک نمونه ای) و همچنین به منظور بررسی پایش خشکسالی از شاخص معتبر استاندارد بارش (SPI) استفاده شده است. نتایج به دست آمده بر اساس شاخص SPI حاکی بر آن است که این دهستان طی دوره آماری در وضعیت خشکسالی به سر می برده است. همچنین یافته های آزمون T تک نمونه ای نشان می دهد که خشکسالی های پیاپی، باعث ناپایداری اقتصادی سکونتگاه های روستایی منطقه مورد مطالعه شده است.

واژه های کلیدی

خشکسالی، اقتصاد روستایی، توسعه روستایی، اسفندار

مقدمه

کشور ایران به دلیل قرار گرفتن در کمربند خشک جغرافیایی و نوار بیابانی که در ۲۵ تا ۴۰ درجه عرض شمالی واقع شده است، از مناطق آب و هوایی کم باران جهان به شمار می رود. میزان بارندگی در این کشور حدود یک سوم متوسط جهانی است و با بارندگی سالانه ۲۷۰ میلی متر، دارای اقلیمی خشک و نیمه خشک است. به توجه به موقعیت جغرافیایی ایران و قرار داشتن آن در کمربند خشک آب و هوایی جهان و کمبود نزولات جوی، بایستی اذعان داشت که بروز بحران های آبی و خشکسالی از مشخصه های اصلی آب و هوایی ایران به شمار می آید. آن طور که آیین های باران خواهی که سابقه هفت هزار ساله در ایران دارد، مؤید این نکته است [۱]. اگرچه وقوع چنین

بحران هایی اغلب مسئله ای کشور شمول نیست؛ اما به طور کلی، هیچ منطقه ای در کشور از این پدیده در امان نبوده است و برحسب موقعیت طبیعی خود تأثیرات این پدیده مخرب را تجربه می کند [۲]. استان یزد با متوسط بارندگی ۱۰۶ میلی متر در سال نیز از این امر مستثنی نبوده و با در نظر گرفتن کاهش میزان بارندگی طی دوره اخیر، در رده استان هایی قرار گرفته است که با خشکسالی های شدید روبه رو بوده اند. هر چند به این نکته نیز باید اشاره کرد که با توجه به تفاوت های اقلیمی در نواحی مختلف استان، خشکسالی و در نتیجه تأثیرات آن در مناطق مختلف یکسان نبوده است، به نحوی که در برخی روستاها شدت خشکسالی زیاد و در برخی نواحی نیز خشکسالی و پیامدهای آن کم رنگ تر بوده است. شدت تأثیرات خشکسالی در برخی از نواحی روستایی استان به حدی عمیق بوده است که منجر به بیکاری و مهاجرت شدید روستاییان و در نتیجه خالی از سکنه شدن شماری از روستاها شده است. شهرستان ابرکوه به طور اعم و دهستان اسفندار به طور اخص یکی از مناطق مستعد خشکسالی در این استان به حساب می آید که با متوسط بارندگی ۶۴ میلی متر در سال خسارت های زیادی را از این سانحه طبیعی متحمل شده است. برای نمونه میزان خسارت وارد شده ناشی از خشکسالی بر اقتصاد این شهرستان و روستاهای آن در سال زراعی ۸۹-۸۸ بالغ بر ۵۶ میلیارد ریال برآورد شده است [۳]. اقتصاد روستاهای منطقه مورد مطالعه به شدت به منابع آبی و نزولات جوی وابسته می باشد و از همین رو، خشکسالی های ممتد در این منطقه باعث آسیب های جدی در بخش کشاورزی و به تبع آن مهاجرت های روستایی گشته است. لذا از آنجا که ماندگاری و عدم ماندگاری روستاهای منطقه مورد مطالعه به منابع آبی وابسته است، کاهش ریزش های جوی و خشکسالی های اخیر باعث ناپایداری در جمعیت و اقتصاد روستاهای این دهستان گردیده است. پژوهش حاضر با توجه به اهمیت موضوع خشکسالی و اثرات آن بر اقتصاد سکونتگاه های روستایی ضمن ارزیابی خشکسالی دهستان اسفندار طی دوره ۱۰ ساله ۹۵-۸۵ به بررسی اثرات خشکسالی ها بر اقتصاد روستاهای منطقه مورد مطالعه می پردازد.